

Improving the work of moral and psychological training in special military educational institutions

Sirojiddin XAYRULLAEV¹

Fergana Training Center of the National Guard

ARTICLE INFO

Article history:

Received September 2020

Received in revised form 15

September 2020

Accepted 25 September
2020

Available online
1 October 2020

Keywords:

Spiritual-psychological support

Military-patriotism

Spiritual-enlightenment education

Ideological propaganda

Spiritual-psychological state

Spiritual-psychological training

Spiritual-psychological motivation

High feelings.

ABSTRACT

This article deals with the spiritual and psychological support of the military (combat) movement and its main components, the tasks of the process of spiritual training and its analysis, which is an important part of the improvement of spiritual and mental training in special military educational institutions

2181-1415/© 2020 in Science LLC.

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Махсус ҳарбий таълим муассасаларида маънавий-рухий тайёргарлик ишларини такомиллаштириш

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада махсус ҳарбий таълим муассасаларида маънавий - руҳий тайёргарлик ишларини такомиллаштириш борасида ҳарбий (жанговор) ҳаракатларнинг муҳим қисми ҳисобланган маънавий-психологик таъминот ва унинг асосий таркиби, маънавий-рухий тайёргарлик жараёнининг вазифалари ва унинг ечимлари таҳлил этилган

Калит сўзлар:

Маънавий-психологик таъминот

Ҳарбий-ватанпарварлик

Маънавий-маърифий тарбия

Фоявий тарғибот ишлари

Маънавий-психологик

¹ Fergana Training Center of the National Guard Fergana, Uzbekistan

Email: xayrullayevsirojiddin22@gmail.com

холат
Маънавий-психологик
тайёргарлик
Маънавий-психологик
мотивациялаш
Юксак хислар

Совершенствование работы морально-психологической подготовки в специальных военных учебных заведениях

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:
Духовно-психологическая поддержка
Военно-патриотизм
Духовно-просветительское образование
Идеологическая пропаганда
Духовно-психологическое состояние
Духовно-психологический тренинг
Духовно-психологическая мотивация
Высокие чувства.

В статье рассматриваются духовно-психологическое обеспечение военного (боевого) движения и его основные составляющие, задачи процесса духовной подготовки и его роль в совершенствовании духовно-духовной подготовки в специальных военно-учебных заведениях.

Миллий армиямизни янада юксалтириш, ёшларни ҳарбий-ватанпарварлик руҳида тарбиялаш ҳамда Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучлари тизимидағи маънавий-маърифий ишлар самарадорлигини ошириш бўйича қабул қилинган концепцияларни амалга ошириш доирасида ҳар томонлама ривожланган, билимдон, халқига, шунингдек, Ватанга хизмат қилиш, ишига содиқ ёшларни тарбиялаш бўйича кенг миқёсли ишлар амалга оширилмоқда.

Республикамизда ўз халқи ва Ватанини ҳимоя қилиш ва ушбу шарафли вазифани зиммасига ишонч билан ола биладиган, ҳарбий-сиёсий вазиятни чуқур таҳлил қилиб, жанг шароитида ўзини йўқотмай, мураккаб вазиятларда тўғри қарор қабул қиласидан жисмоний ва психологик тайёргарликка эга ҳарбий кадрларни тайёрлашнинг ўзига хос тизими яратилди.

Шу жумладан, принципиал янги «Темурбеклар мактаби» ҳарбий-академик лицейларини ташкил қилиш ва уларнинг ўқув-тарбиявий жараёнини такомиллаштириш бўйича чора-тадбирлар дастури («йўл харитаси»)нинг [3] “Ҳарбий-ватанпарварлик ва маънавий-маърифий тарбия жараёнини такомиллаштириш” бешинчи бўлимидаги ўқувчиларда ахлоқий-психологик барқарорлик ва касбий вазифаларни бажаришга шай туришни шакллантириш мақсадида уларни психологик қўллаб-қувватлашни ташкиллаштириш тадбирларига алоҳида аҳамият берилган. Ушбу тадбирларда ҳарбий хизматчиларни маънавий-психологик таъминотига алоҳида урғу берилган.

Ҳарбий хизматчиларни маънавий-психологик таъминоти дейилганда ҳарбий хизматчиларни маънавий ва жанговар руҳда сақлашга йўналтирилган тадбирлар тизими тушунилади. Маънавий қадриятларни шакллантириш, сақлаш, тарқатиш,

шунингдек келажак авлодларга етказиш жараёнида вужудга келадиган муносабатларни таъминлашда психологларнинг фаолияти муҳимдир. Маънавий-психологик таъминот ҳарбий (жанговар) ҳаракатларнинг муҳим қисми ҳисобланади. Маънавий-психологик тайёргарлик тизимининг асосий тадбирлари бу ғоявий тарғибот ишлари ва ҳарбийларни психологик тайёрлаш ҳисобланади.

Комплекс тадбирларни ўз ичига қамраб олган маънавий-психологик таъминот муаммосининг ечимини икки ибора билан изоҳлаш мумкин: маънавий-психологик ҳолат ва маънавий-психологик тайёргарлик.

Маънавий-психологик ҳолат – индивиднинг ҳарбий жамоадаги индивидуал психологик жараёнлари, психологик (шахслараро) муносабатлардаги йўналганилиги ва динамикасини тавсифлаб берувчи ҳолат ҳисобланади. Ҳарбий кучларда шахсий таркибининг маънавий-психологик ҳолати ҳарбий хизматчиларнинг ҳарбий бурчига, ҳарбий мажбуриятларини фаол ва маъсулиятли тарзда бажаришига кўра баҳоланади[2].

Маънавий-психологик тайёргарлик, тинчлик ва уруш даврида жанговар ҳаракатларни ва қўйилган ҳарбий вазифаларни самарали бажаришга йўналтирилган ҳарбий хизматчилар ва ходимлар билан олиб бориладиган маънавий ва психологик тайёргарликни ўз ичига оладиган тадбирлар тизимидан иборатdir [1].

Тингловчиларнинг маънавий-руҳий тайёргарлик жараёни ўз ичига қўйидаги вазифаларни олади:

Ватанга, ҳарбий бурчга, қасамёдга садоқат, ватанпарварлик, ҳарбий касбга муҳаббат каби маънавий-аҳлоқий сифатларни тингловчиларда ривожлантириш ёрдамида профессионал фаолиятга хос маънавий қобилиятларни шакллантириш.

Психик жараёнлар, хусусиятлар, ҳолатларни ривожлантириш орқали профессионал фаолиятга тайёрлаш.

Тингловчиларни ҳарбий-профессионал фаолиятини самарали олиб боришга кўмаклашувчи маънавий-психологик мотивациялаш [4].

Юқоридаги вазифларни амалга ошириш орқали тингловчиларнинг маънавий-психологик касбий сифатларини шакллантириш мумкин бўлади. Улар келиб чиқиши ва предметига кўра катта икки гуруҳга бўлинади.

Биринчи гуруҳ ўз ичига умумий ижтимоий кўрсаткичлар (руҳий соҳа кўрсаткичлари)ни қамраб олган сифатлар мажмуасидан иборат бўлади. У ўз ўрнида яна икки кичик гуруҳларга бўлинади. Биринчи кичик гуруҳ (таянч ёки барқарор кўрсаткичлар): назарий ва маънавий етуклиқ, тарбияланганлик, миллий руҳий ва маънавий қадриятлар асосида ҳарбий сифатларнинг бирлашганлиги каби сифатларни ўз ичига олади. Иккинчи кичик гуруҳ (вазиятли ёки динамик кўрсаткичлар): ҳарбийларнинг ички ва халқаро ҳаёт тарзига, ҳарбий-сиёсий давлат қарорларига бўлган муносабати, конституциявий бурчларини бажариши, ҳарбий қасамёдга содиқлиги; душман устидан ғалаба қозонишга ишонч, ўз халқи манфаатларини химоя қилиш каби сифатларни ўз ичига олади.

Иккинчи гуруҳ ҳарбий-махсус кўрсаткичлар (ёки амалий-предметли соҳадаги кўрсаткичлар): жанговар ва бошқа вазифаларни ечиш унумдорлиги, қўшиннинг жанговор ва бошқа ҳарбий-профессионал тайёргарлик даражаси, ҳарбий тартиб-

интизомни, ҳарбий техника ва қуроллар ҳолатини тартиблаштириш каби хусусиятларни ўз ичига олади.

Маънавий-психологик тайёргарликнинг етакчи таркибий қисмини сиёсий, маънавий-психологик ва ҳарбий-профессионал компонентлар ташкил этади. Уларнинг ҳар бирига алоҳида тўхталиб ўтамиз.

Ҳарбий хизматчиларнинг маънавий-психологик тайёргарлик кўришида унинг сиёсий билимдонлигини ривожлантиришга катта аҳамият берилади. Маънавий-психологик тайёргарликнинг сиёсий компоненти ўз ичига ҳарбий хизматчиларнинг сиёсий тайёргарлигини, ватанни химоя қилиш ва мамлакатнинг ҳарбий-сиёсий раҳбарларининг талабларини сўзсиз бажариш каби хусусиятларни қамраб олади.

Маънавий-психологик компонентга тўхталадиган бўлсак, ушбу компонент ҳарбийларни у ёки бу маънавий (аҳлоқий) қадриятларни ҳисобга олган ҳолда ҳаракат қилишга ўргатиш тушунилади. Бу мураккаб жараён ҳисобланиб, унинг натижасида янги билим, кўникма ва малакаларини эгаллаши билан бирга мавжуд қадриятларга хос билим, кўникма, малакалари тўлдирилади ва шахснинг бу соҳадаги қобилияtlари ривожлантирилади ва юксалтирилади.

Ҳарбий-профессионал компонент орқали шахсий таркибни ҳарбий-профессионал тайёргарлиги сифатида ҳарбий маҳоратини ошириш ва аниқ вазифаларни самарали бажаришга ўргатиш назарда тутилади.

Тингловчилар маънавий-психологик тайёргарлигининг етакчи таркибий қисми бўлган, сиёсий, маънавий-психологик ва ҳарбий-профессионал компонентларни таркиб топтириш улардаги юксак ҳис-туйғулар (масъулият, бурч, жавобгарлик, ватанпарварлик, садоқат ва ҳоказо) шаклантириб, мураккаб хизмат фаолиятида учраши мумкин бўлган стресс ҳолатида хатти-ҳаракат бузилишининг олдини олишда катта рол ўйнайди.

Юксак ҳислар онгли ҳаракатларни бажаришнинг объектив шароитлари, ўйналишлари, мазмuni билан уйғунлашган шахс эмоционал ҳолатининг барқарор, мураккаб таркибида пайдо бўлади ва кечади. Кўплаб кечирилаётган эмоцияларда, аффектларда, кайфиятларда сезиладиган умумлашма ҳислар юксак ҳислар деб аталади. Улар ўз таркибига содда тузилган ҳисларни қамраб олади, лекин оддий ҳислар йигиндисидан иборат эмас, чунки юксак ҳислар мазмуни, сифати, шакли билан ажralиб туради.

Шахсада топшириқни бажариш билан боғлиқ жавобгарлик ҳисси ҳар хил маънода кечади; 1) ташвишланиш эмоцияси (бир томондан, хурсандлик, иккинчи томондан, эса қўрқиши ҳисси) сифатида; 2) ўз кучига, ғайратига, ифтихорига ишонч эмоцияси тариқасида; 3) вазифага жиддий қарамайдиган тенгдошлардан ғазабланиш эмоцияси сифатида; 4) шарт-шароитларни ҳисобга олишга бефарқ қарashi сифатида ва ҳоказо.

Психология фанида юксак ҳислар қуидаги турларга ажратилади: 1) меҳнат фаолияти давомида кечадиган ҳислар – праксик ҳислар; 2) интеллектуал ҳислар; 3) аҳлоқий ҳислар; 4) эстетик ҳислар.

Т.В. Егорович ўзининг илмий изланишлар жараёнида энг замонавий қуроллар ҳарбий хизматчиларнинг маънавий - руҳий тайёргарлигининг сустлигини таъминлай олмайди. Жисмоний вамаънамий аҳволи етарли эмаслиги сабабли

шахсий таркиб ҳарбий харакатларда фаол қатнаша олмаса, жанговор операцияларнинг аниқ ташкил этилиши самарасиз бўлади деб такидлаб ўтган.

Махсус ҳарбий таълим муассасаларида маънавий-руҳий тайёргарлик ишларини тўғри йўлга қўйилиши юқорида келтирилган юксак ҳисларни тингловчиларда шакллантиришга хизмат қилиб, мамлакат равнақи учун фидокорона фаолият кўрсатишлари муҳим омиллардан бири ҳисобланади. Бундан ташқари Махсус ҳарбий таълим муассасаларида тингловчиларнинг кейинги хизмат фаолиятларида, жумладан муҳим стратегик обьектларни қўриқлаш, антитеррористик операцияларда иштирок этиш, жамоат тартибини сақлаш, жамоат хавфсизлигини таъминлаш, фавқулодда ҳолатлар оқибатларини бартараф этиш каби вазифаларни амалга ошириш жараёнида юзага келадиган кутилмаган низоли вазиятларда юзага келадиган стерс ҳолатлари, аффект ҳолатлари, асабий зўриқиши, низоли вазиятларда ўзини йўқотиш, хаяжонланиш, қўрқув, ўзига ишончсизлик ҳолатларни олдини олиш, бундай ҳолатларга дуч келганда тингловчилар ўзларини йўқатмасликлари, муаммоли вазиятларни ижобий ҳал қилишлари, аниқ ва тезкор қарор қабул қилиш учун Махсус ҳарбий таълим муассасаларида маънавий-руҳий тайёргарлик ишларига жиддий қаралиб, жанговор ва жисмоний тайёргарлик ишларини, маънавий-руҳий тайёргарлик ишлари билан ҳамнафас олибборилиши, жойлардаги Махсус ҳарбий таълим муассасаларида ўқитиладиган "Касбий руҳий тайёргарлик" ўқув машғулотлари ўқув соатларини имкон даражасида кўпайтириш, ҳафтанинг маълум бир кунини тарбиячи ва психологлар куни деб белгилаш, ҳафтанинг белгиланган кунида тарбиявий ва мафкуравий ишлар бўйича маъсуллар тингловчиларни ҳарбий ватанпарварлик руҳида тарбиялашга янада чуқурроқ ёндашса, психологлар тингловчиларга юқорида кўрсатилган ҳолатлар бўйича тизимли равища心理学家 тренингларни ташкиллаштирилса, ушбу тренингларга малакали мутахассислар жалб қилиниб борилса мақсадга мувофиқ бўлар эди.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Коллектив авторов. статья «Морально-психологическое обеспечение» и «Морально-психологическая подготовка» // Военный энциклопедический словарь / Под ред. Горкина А. П.. — М.: Большая Российская Энциклопедия, 2001. — Т. 2. — С. 95—96. — 816 с. — 5 000 экз. — ISBN 5-85270-219-6.
2. Коллектив авторов. статья «Морально-психологическое состояние» // Военная энциклопедия / Под ред. Сергеева И. Д.. — М.: Воениздат, 2001. — Т. 5. — С. 224. — 575 с. — 10 000 экз. — ISBN 5-203-01655-0

3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 28 июндаги ПҚ-4375-сон қарори. 2-ИЛОВА

4. И.Р.Утяшев. Формирование морально-психологической готовности курсантов к будущей военно-профессиональной деятельности в условиях модернизации войск тема диссертации и автореферата по ВАК РФ 13.00.08

5. Т.В.Егорович Морально-психологическая подготовка военнослужащих как социальный процесс и пути ее оптимизации в современных условиях тема диссертации и автореферата по ВАК РФ 22.00.08, кандидат социологических наук.